

Van Piet Perkament tot traît d'union

waarin een stadsarchief modern kan zijn

40

Op 15 september jl. opende koningin Beatrix het Stadsarchief Amsterdam in De Bazel aan de Vijzelstraat in Amsterdam. De bekroning van een verhuizing waarbij het pakken van de ruim honderdduizend dozen drie maanden duurde. Heeft het Stadsarchief Amsterdam deze verhuizing van honderdduizenden stukken aangegrepen om vergaande innovatie in te voeren in haar bedrijfsvoering? "Jazeker, de innovatie van opslag en publieksvoorzieningen is zeer ingrijpend. En dat moet ook: een bezoek van ons archief is leuk, niet stoffig! Recreatie – en dus toegankelijkheid van het archief zelf én van het gebouw – staat hoog in ons vaandel. Onze beeldbank en archiefbank zijn online en dus thuis en op het werk te raadplegen. In 2006 werd onze website door 250.000 bezoekers bezocht. En we hebben een nieuwe service, *scan on demand*, geïntroduceerd. Een ongekennde innovatie in ons vak in Nederland", vertelt drs. Ellen Fleurbaay, adjunct-archivaris en hoofd afdeling Publiekszaken van het Stadsarchief, vol trots.

Tekst: Désirée Crommelin
Fotografie: Daniëlle van der Schans

Gebouw De Bazel werd in 1923 ontworpen door architect K.P.C. de Bazel voor de Nederlandsche Handel-Maatschappij (NHM), het latere ABN AMRO. In 2001 begon het architectenbureau Claus en Kaan met het onderzoek ter voorbereiding van een grootscheepse verbouwing van het gezichtsbepalende gebouw aan de Amsterdamse Vijzelstraat. Architectenbureau Fritz was daarbij verantwoordelijk voor partiële restauratie van het schilder-

werk en van de vloeren en voor het ontwerp van de vloer van de hoofdingang. Opdrachtgever was de Gemeente Amsterdam, die haar gemeentelijke archief in dit markante gebouw wilde onderbrengen. Kosten van de verbouwing en herinrichting van het archief bedroegen 65.000.000 euro. Het Stadsarchief Amsterdam opende in de zomer van 2007 officieel zijn deuren in De Bazel.

Als je dit gemeentelijke archief online kan raadplegen, waarom dan een verhuizing naar zo'n grondig verbouwd en imposant gebouw? De behuizing en inrichting hebben tezamen 65 miljoen euro gekost. Deze besteding van openbare middelen vraagt wel om enige verantwoording door het Stadsarchief over die innovatie in het uitoefenen van zijn publieke taak. Want innovatie ligt niet in het openen van een coffee corner, het café De Bazel noch in de Stadsboekwinkel, waarvan de exploitatie van beide in particuliere handen is. Noch in de Schatkamer, waar het Stadsarchief in een wisselende expositie zijn schatten tentoonstelt. De vernieuwing gaat ook verder dan het geven van de nieuwe naam aan een gebouw, dat tot nu toe bekend stond als 'het oude hoofdkantoor van ABN AMRO'. De Bazel heet het voortaan, vernoemd naar zijn architect K.P.C. de Bazel. De nieuwe naam 'Stadsarchief Amsterdam' dat het Gemeente Archief Amsterdam zelf aannam, weerspiegelt wellicht meer de beoogde vernieuwing. Het lijkt meer dan een gebaar; het is een veelzeggende handreiking naar de Amsterdammers. Naast de archieven van de gemeente Amsterdam worden in hun stadsarchief veel particuliere archieven bewaard van bekende en minder bekende bewoners, bedrijven en instellingen. Samen vormen ze een afspiegeling van het reilen en zeilen van hun stad door de eeuwen heen en zijn daarmee bij zowel hedendaagse rechtsvinding en -zekerheid als bij historisch onderzoek onmisbaar.

Vooraf het laatste spreekt het publiek aan. Geschiedenis mag weer, is hot. Canon! Identiteit! Het zijn strijdkreten waarmee we om de oren worden geslagen. Historische archieven hebben 'de markt' mee. Door de oprukkende vergrijzing van de bevolking neemt het bezoekersaantal van bijvoorbeeld gepensioneerden beduidend toe. Het is een generatie die vanouds in deze levensfase op zoek gaat naar haar wortels én die het vak Geschiedenis nog van school kent. Maar ook nazaten van families die door de jaren om voor hen relevante redenen – familiale, religieuze, politieke of economische – naar Amsterdam trokken, zoeken steeds vaker naar het spoor terug van het wie-wat-waar-en-waarom. Volgens Fleurbaay is genealogie op dit moment één van de populairste hobby's.

Klimaatzones

Een verhuizing is bij uitstek een gelegenheid om je spullen weer eens goed uit te mesten en over een nieuwe inrichting na te denken. Dat doen niet alleen gewone mensen, dat doet een archief ook. Zo werd zo'n 250 meter van de 35 kilometer aan stukken bij het Stadsarchief als niet meer terzake weggedaan en vernietigd. Dat scheelde al wat ruimte; iets wat

altijd schaars is in een archief. Maar er gebeurde meer en dat kon dankzij de digitalisering, benadrukt het hoofd van de afdeling Publiekszaken. Het Stadsarchief greep de verhuizing aan om een meer efficiënte manier van opbergen te introduceren. Door een andere placering van de stukken grijp je wel in in de schijnbare logica van het traditionele opbergen op tijd en vorm. "Temperatuur, vochtigheid en licht bepalen nu de placering van de stukken. We bergen voortaan op naar vorm in zestien verschillende klimaatzones. CD's en ander digitaal materiaal kennen bijvoorbeeld een ander klimaat dan papier of perkament. Wist je dat celluloid en kleurenfoto's zelfs ingevroren worden? Dat is onze koudste klimaatzone. Dankzij de digitale ontsluiting kunnen we zo dit door elkaar plaatsen managen."

Tijdens de maandenlange logistieke operatie gingen alle archiefstukken – er zijn ruim 300.000 inventarisnummers – door de handen van de archivariissen om deze opnieuw te registreren in een gedigitaliseerd systeem. Door ze in nieuwe standaarddozen te verpakken en zo te stapelen dat ze precies op de gewenste plank passen en geen ongebruikte ruimte boven of achter zich open laten, heeft het Stadsarchief 40% aan ruimte gewonnen. "Deze aanpak is in ons vak zeer innovatief. We hebben hier minder ruimte dan in het oude gebouw en toch hebben we ruimte over! Alle stukken zijn opnieuw geregistreerd op depot, stelling, kast en plank, zodat we ze snel kunnen vinden. Ons streven is dat het stuk binnen een half uur hier voor de klant op tafel ligt."

Drs. Ellen Fleurbaay is adjunct-gemeentearchivaris van Amsterdam en hoofd van de afdeling Publieksdiensten. Na vijf jaar werkzaam te zijn geweest bij het Paleis op de Dam, trad zij in 1988 in dienst van het Gemeente Archief Amsterdam, het huidige Stadsarchief Amsterdam. Zij gaf achtereenvolgens leiding aan de afdelingen Atlas en Archieven en werd in 2000 benoemd in haar huidige functie, hoofd van de afdeling Publiekszaken. In deze hoedanigheid is zij onder meer verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de website. De website www.stadsarchief.amsterdam.nl is wereldwijd de eerste archiefsite waar het mogelijk is alle (openbare en rechtenvrije) archieven online te raadplegen.

Ellen Fleurbaay is ervan overtuigd dat je met interactie tussen mens en machine het beste kennissysteem bouwt.

Mens & machine

Is de aard van de inhoud van het Stadsarchief zodanig dat een bezoek aan het pand onontbeerlijk is? Gaat het hier niet net als elders om kennismanagement: hoe houden we kennis zó vast dat anderen erin kunnen delen? Fleurbaay is ervan overtuigd dat je met interactie tussen mens en machine het beste kennissysteem bouwt. “De mens weet veel en met de computer kan je snel en secuur zoeken. Zo kan je hier met vijf zoek-sleutels op termen veel dwarsverbanden vinden. Maar de weg weten te vinden in een archief is mensenwerk.” Als voorbeeld schildert Fleurbaay een naamsverandering van een zekere meneer Chambon, een Franse refugié. Deze veranderde in Holland officieel zijn naam in Van der Ham. Als je zoiets niet weet, maakt dit besluit van hem de man onvindbaar. Nu met de online digitale doop-, trouw- en begrafenisinventarissen kun je hem zoeken op trouwdatum, vrouw, adres etc. “We zien dat heel wat genealogisch onderzoek dat vroeger vastliep nu een stuk gladder verloopt. Zoiets moet je wel weten en die kennis hebben we hier in huis! We leggen nu steeds meer dit soort wetenswaardigheden vast in artikelen en andere documenten die ook online geraadpleegd kunnen worden. Hetzelfde geldt voor onze drie maandelijks tentoongestelde stukken in de Schatkamer. Tijdens de tentoonstelling hangt naast de desbetreffende vitrine van het archiefstuk een pda waarin het achterliggende verhaal en gegevens zijn vastgelegd. Ook deze kennis slaan we op in ons digitale Stadsarchief en is dus online te raadplegen.”

Scan-on-demand

Een volgende stap om het archief dichterbij de ‘klant’ te brengen is het scannen van stukken. “Dit wordt volledig door onze klant gestuurd. Niet wij bepalen wat er gescand wordt, maar de klant vraagt aan wat hij wil hebben. De scan ontvangen we per glasvezel uit Heiloo, waar het scannen plaatsvindt. Vervolgens bergen we die scan op in ons digitaal depot. De klant kan hem daar tegen betaling ophalen. We bewaren in het digitale depot na aflevering bij de aanvrager alleen die stukken die eventueel voor anderen in de toekomst interessant kunnen zijn voor raadpleging.” Als leek bekruipt je enige verbazing als je hoort dat er wekelijks een auto met een lading van maximaal 10.000 archiefstukken – van hele oude tot meer recentere – naar Heiloo rijdt. “Het vervoer gebeurt in aparte wagentjes; alles is goed verzekerd, er is klimaatbeheersing aanwezig en er is tijdens de reis altijd iemand bij de stukken”, verzekert Fleurbaay.

Kennisoverdracht

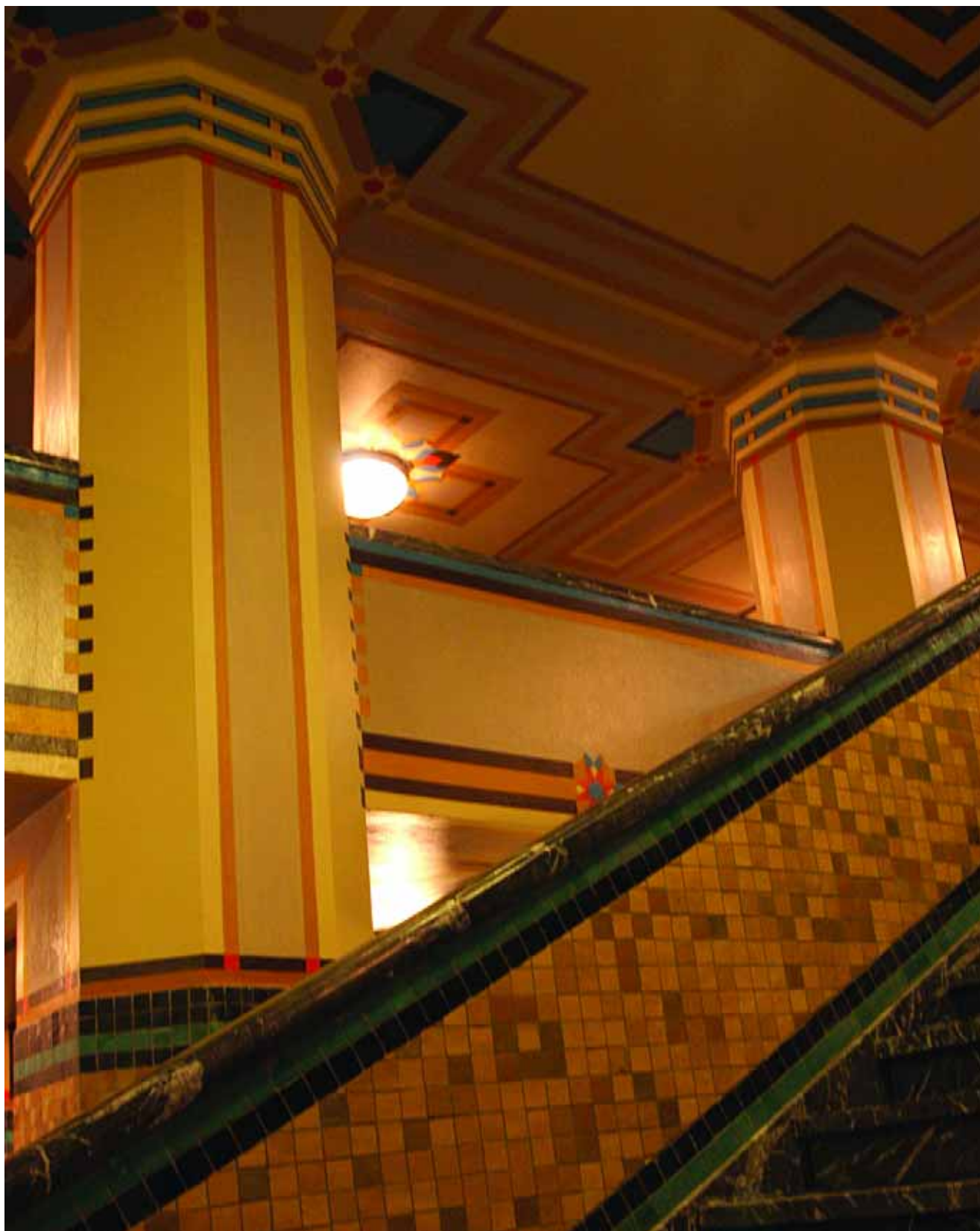
Juist die ongrijpbaarheid van kennis en het weten van heel veel feitjes wordt traditioneel toegeschreven aan de archivaris. Dat soort detectivewerk in die archieven vol oude spullen geeft hem de reputatie van een wat grijze figuur, stoffig en ontoegankelijk. De eerste stadsarchivaris die het Amsterdamse gemeentebestuur in 1848 benoemde, dr. P. Scheltema, werd wel eens oneerbiedig Piet Perkament genoemd. Een hardnekkig cliché, dat met een vergrijzende staf bij het Stads-

archief niet alleen op fantasie van de bezoeker is gebaseerd, maar tot voor kort een gegeven was.

Het Stadsarchief, bij monde van Fleurbaay, ontkent het wat moeizame contact met bezoekers in het verleden niet en ziet onder ogen dat je ook als archief de gebruiker tegemoet moet treden. “We zitten nu midden in de implementatie van het nieuwe publieksconcept. De innovatie van onze publieksvoorzieningen bestaat uitdrukkelijk niet alleen uit digitalisering en online raadpleging van het archief, maar ook uit de

aanwezigheid van een vaak wat jongere gastheer/vrouw op de studiezaal. Zij zijn geen archivaris, maar intern opgeleid door het Stadsarchief zelf, waarbij de nadruk ligt op sociale vaardigheden. Zij zijn de *trait d'union* tussen de klant, de archivaris met al die kennis in het hoofd en het digitale archief.” Inderdaad heeft een instantie als het Stadsarchief het begrip ‘klant’ ontdekt! Of deze innovatie het antwoord is op het management van de kennisoverdracht naar de gebruiker en intern onder de medewerkers van het archief zelf, moet blijken.

Onder de vergrijsde staf met een ervaring die niet valt uit te vlakken, bestaat een grote parate kennis. Zoiets bouw je in de loop der jaren op en produceer je niet met één druk op de knop. De overdracht van kennis was ook hier moeizaam, niet anders dan elders in de samenleving. Ook hier is men bezig met het 'hier en nu' en niet altijd genegen de ander in zijn kennis te laten. Soms uit tijdgebrek, soms vanwege preoccupatie met het eigen werk. "Enerzijds wordt in een tijd van arbeidsmobiliteit kennisoverdracht een handicap, anderzijds

profiteren we bij het archief juist van degenen die blijven. Juist een langdurig dienstverband waarin een brede kennis wordt opgebouwd is voor het Stadsarchief van groot belang in de dienstverlening naar onze klant." **IK**

Désirée Crommelin is freelance journalist
- crommelin@het-interview.nl